

Aprenentatge Servei i Projectes Multidisciplinars

Anna Ramis (Fundació Escola Cristiana de Catalunya)
aramis@escolacristiana.org

Els projectes multidisciplinars amb caràcter competencial del currículum de Primària

La metodologia de treball per projectes ha aparegut de ple i "oficialment" en el currículum de Primària, de la mà del treball per competències. Efectivament en el Decret 142/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació primària a Catalunya, es diu que *Les competències bàsiques es desenvoluparan en les diferents àrees i amb activitats de diferents graus de complexitat que comportin connexions entre continguts intradisciplinaris o de la pròpia àrea i interdisciplinaris o de les diverses àrees, integrant les diferents experiències i aprenentatges dels alumnes. En cada cicle es realitzarà com a mínim un treball o projecte interdisciplinari de caire competencial sobre un aspecte de la realitat, amb activitats que requereixin l'aplicació de coneixements de diverses àrees. (Art.9.4)*

Si fins ara, el currículum de les diverses etapes ofería unes orientacions o recomanacions metodològiques, ara, en l'articulat apareix la norma de fer, al menys un cop a cada un dels tres cicles de la primària, un treball o projecte interdisciplinari sobre un aspecte de la realitat. Aquest treball, emmarcat en el context de les competències bàsiques que els aprenentatges han de col·laborar a dotar als alumnes, només té sentit si és una oportunitat de posar-les en joc, a partir d'una realitat concreta.

Interdisciplinarietat i realitat

Destaquem de forma positiva, el fet, no gens menyspreable, que el mateix articulat digui que el projecte es farà sobre un "aspecte de la realitat" i no "una part del currículum" o "el contingut concret tal o qual" o "una part d'una àrea, o la combinació d'unes quantes..." Per tant, ens sembla una oportunitat magnífica la que ens ofereix aquest treball o projecte, d'apropar l'experiència dels alumnes a la "Realitat", entesa com quelcom més ampli i vivencial que els continguts de les àrees curriculars.

D'altra banda aquest projecte requerirà l'aplicació dels coneixements de les diverses àrees del currículum per ser informat, resol, investigat, o tractat. D'aquesta manera els alumnes tindran l'oportunitat de sentir que allò que van aprenent, els permet afrontar la realitat on viuen i van creixent, amb més i millors eines (intel·lectuals, també) per entendre-la, intervenir-hi o adaptar-s'hi.

L'exigència que el treball o projecte sigui interdisciplinari és quasi redundant. Perquè la realitat, com diu Nieves Tapia, té la persistent característica de ser complexa i interdisciplinària sempre. Per tant el projecte serà necessàriament interdisciplinari.

Però, alerta! Tant interdisciplinari com la realitat o la mirada sobre ella sigui. No "escolarment" interdisciplinari, en el sentit que no s'està convidant als docents a

programar "centres d'Interès" (amb concurrència de continguts de totes i cada una de les àrees) sinó que s'està indicant un treball de recerca a fer per part dels alumnes (programat pel docent? Sorgit espontàniament de l'interès dels alumnes?) sobre un aspecte de la realitat, que pot tenir o no aspectes, mètodes d'abordatge, referències a unes quantes àrees, però possiblement, no a totes!

Destaquem això darrer, per a tranquil·litat dels docents que s'inquieten quan els temes sorgits de l'interès dels alumnes no són totalment "interdisciplinaris" i malden per incloure en un projecte de recerca alguns continguts de totes i cada una de les àrees, fent-los entrar, algunes vegades "amb calçador", d'una manera tan "artificial", que els mateixos alumnes s'adonen que són molt tangencials.

En tot cas, la tasca de l'equip docent, al llarg de l'escolaritat dels nens i nenes, consistirà en facilitar una mirada variada sobre la realitat, de manera que es pugui garantir que els alumnes han fixat la seva atenció preferencialment, durant un temps intens i significatiu (el que dura un projecte) sobre un aspecte social, natural, artístic, ecològic, humà, esportiu, lògic o científic.

El detonant de sortida o l'origen del Projecte

Quin pot ser l'origen d'un projecte? D'on parteix la temàtica d'un treball d'investigació o recerca? Quin tipus de servei poden fer els alumnes (menors d'edat) mentre estan a l'escola o a l'institut?

Les preguntes sorprenents que motiven els alumnes perquè les consideren importants o belles o intrigants... Aquestes preguntes són les que es fan els docents, però més importants són les que els responsables de l'ensenyament han de suscitar en els alumnes per a afavorir els seus aprenentatges.

*"Perquè les preguntes provocadores són molt importants per a l'ensenyament. Per atraure l'atenció i la devoció dels alumnes. Les preguntes sorprenents són les que motiven la gent a encarar-se a l'aprenentatge profund. Quan estem intentant resoldre problemes o respondre preguntes que l'aprenent considera important o belles o intrigants... se'ns fa evident que als humans ens agrada l'aprenentatge profund. Ara bé una de les ironies de l'educació formal és que tradicionalment l'alumne no està encarregat de les preguntes."*¹

L'origen, doncs, solen ser les preguntes que els mateixos alumnes es formulen si els mestres o professors els ho permeten, els motiven a fer-se-les i els ajuden a descobrir la seva capacitat per a poder resoldre-les.

L'entorn, la realitat: la més propera (la familiar o la del centre educatiu) o la que constitueix l'entorn natural, social, humà proper o la que els mitjans tecnològics ens apropen dia a dia des de qualsevol part del món, llancen continuament reptes a la ment humana, que es caracteritza per la curiositat.

La principal tasca del docent, és doncs alimentar aquesta curiositat i *"reexaminar constantment l'entorn que ha creat per cultivar l'aprenentatge."*

Ara bé, la curiositat, el desig de saber o d'aprendre a fer una cosa no són suficients. El mestre ha de dotar els seus alumnes de les tècniques específiques per resoldre

¹ Ken Bain és professor d'història i autor del llibre *El que fan els millors professors universitaris* (PUV, 2006) Els entrecomillats d'aquest article s'han extret de l'entrevista que li va fer Eva Comas per la revista VIA del centre d'estudis Jordi Pujol publicada l'abril 2010

les qüestions des de cada matèria o disciplina i també haurà d'estimular la reflexió sobre el procés d'adquisició del coneixement (metacognició).

La curiositat, vital per a l'esser humà en les primeres etapes de la vida, també ho és per raons pràctiques: per entendre el món, cal poder-lo observar des de perspectives molt diferents: històrica, científica, artística, etc. En el món actual necessitem solucions a molts problemes que, sens curiositat i sens desig d'aprendre, de cercar respostes noves no es podrien aconseguir.

Amb això volem dir que serà bo que el mestre tingui una mirada ampla, vers l'entorn, més enllà del currículum, el programa i els llibres (pot ser més amb òptica de competències) per descobrir-hi elements que suscitin la curiositat dels alumnes. Que no vol dir improvisar (que sovint s'assimila a "perdre el temps") ni estar a mercè del primer caprici dels alumnes. El tema del projecte, el camp sobre el que fer recerca, l'objectiu al qual adreçar l'acció ha de ser fruit d'un procés (ja de per si valuós pedagògicament) i d'una decisió col·lectiva, i ben informada. Els camps o temes poden provenir de les propostes dels alumnes, d'un treball de preparació de l'ò del mestre, que té els seus propis interessos, o domina alguns temes d'una manera especial que els pot transmetre de manera atractiva a qualsevol que en vulgui saber. (Així un docent sensibilitzat per una tradició cultural, un aspecte de la natura o de la història de la humanitat pot ser el canal per on arribi la motivació, els dubtes, la curiositat,...o es plantegi la intervenció.)

Les activitats d'aprenentatge servei milloren els treballs per projectes

Les activitats d'aprenentatge servei milloren sense cap mena de dubte els treballs per projectes perquè la motivació cap a l'aprenentatge és vivencial i significatiu. Es tracta d'aprendre quelcom per a poder fer alguna cosa que modifica la realitat, no que ho fa veure o que ajorna la possibilitat de fer-ho "quan els alumnes siguin adults"...

Per tant el procés d'aprenentatge es veu enriquit amb la possibilitat de fer allò que entre tots hem decidit que és millor fer en aquest cas. En un projecte amb servei, els alumnes tenen un paper protagonista real, tan en el centre escolar com en la societat, que els retorna una imatge positiva de si mateixos. Per això l'aprenentatge es vivencial i per tant significatiu o "profund", del que Ken Bain ens diu que "canvia la manera de pensar, sentir i actuar"²

Del "treball per projectes amb el servei incorporat" s'espera que tingui un impacte formatiu i educatiu que transformi els participants i que transformi el clima del grup o del centre on aquest es formen.³

Un projecte amb servei afavoreix el progrés acadèmic dels alumnes, objectiu primer de l'escola, però alhora i de manera indèstria afavoreix el desenvolupament cívic, ètic, personal social i professional de cada un dels alumnes, i millora el clima social del grup classe i d'aquest en el centre. En un projecte que integri el servei, el docent ha de vetllar perquè aquest sigui real i de qualitat, i ha de permetre extreure la dimensió pedagògica de les accions de servei i de les vivències que se'n deriven.

² Ken Bain és professor d'història i autor del llibre *El que fan els millors professors universitaris* (PUV, 2006)

³ Veure document "Guia de Butxaca: Aprenentatge Servei" a l'apartat de Guies pràctiques de www.aprenentatgeservei.cat

Destaquem la dimensió cívico-ètica del treball per projectes amb servei perquè son una fórmula especialment indicada per contribuir al fet que els nois i les noies siguin socialment responsables i, en la mesura de la seva edat compromesos amb causes solidaries. El mestre haurà de regular la intensitat que pot adquirir aquest protagonisme, adequant a l'edat, la maduresa i les capacitats dels alumnes, les tasques proposades.

A continuació trobareu un quadre on hem volgut reflectir la tasca prèvia, durant i post treball de projecte del mestre i dels alumnes , tot unint les fases d'un projecte d'investigació per part dels alumnes a, amb les fases i preguntes que un equip docent es pot plantejar per dur a terme una projecte d'Aprenentatge Servei.

Finalment trobareu tres exemples, citats, de tres experiències de Projectes de recerca amb incorporació d'un servei

Tres experiències de projectes multidisciplinars amb APS

Dues son de primària i una de secundària. L'elecció ha estat feta amb voluntat de mostrar que un equip docent amb sensibilitat i ganes pot modificar l'estructura didàctica per fer possible experiències on la recerca, el treball en equip, i l'ajuda o el servei a un tercer siguin realment fonts d'aprenentatge.

Contes d'ahir i d'avui⁴

Nosaltres i el medi Ambient⁵

Taller d'audiovisuals⁶

⁴ David Garcia és mestre de l'escola Mare de Déu de la Salut de Badalona i responsable de l'experiència "Contes d'ahir i d'avui"

⁵ Iolanda Berenguer és la directora de Primària de l'escola Mare de Déu de l'Acadèmia de Lleida

⁶ Miquel Angel Baeta és el professor responsable d'aquest projecte d'ESO de l'IES Badalona

Possible integració de les etapes d'un Projecte de recerca amb les fases d'un projecte ApS

ETAPES D'un Projecte (interdisciplinar)			FASES ApS
	Desenvoluparàs el projecte millorant una activitat que ja funciona? • Penses iniciar una activitat nova? • En quin espai curricular es pot situar el projecte? • Quines complicitats es poden buscar en el centre?	1. Definir per on començar	I. Esbossar el projecte
		2. Analitzar com està el grup i cada membre	
	Quin servei pot contribuir a pal·liar de veritat una necessitat detectada? • És un servei apropiat per a l'edat i possibilitats de l'alumnat? • El servei serà una experiència enriquidora per a l'alumnat? • L'alumnat té possibilitats de sortir-se'n amb èxit?	3. Determinar un servei socialment necessari	
	Quins continguts, competències i valors es treballaran? • Què han de saber o saber fer per fer correctament el servei? • A quines assignatures es vincularà el projecte? • Quines activitats d'aprenentatge es desenvoluparan? • Quan i com es realitzaran les tasques d'aprenentatge? • Quins aprenentatges proporcionarà a l'alumnat la realització del servei? • Com s'avaluaran els aprenentatges –i el servei– en el projecte d'aprenentatge servei?	4. Establir els aprenentatges vinculats al servei	
	El centre educatiu pot realitzar sol el projecte d'aprenentatge servei? • Quin tipus d'ajuda s'haurà de buscar fora del	5. Identificar les entitats per col·laborar	II. Establir rel. amb les entitats de l'entorn

ETAPES D'un Projecte (interdisciplinar)			FASES ApS
	centre? • Amb quines entitats pots associar-te per dur a terme el projecte? • Com es pot fer el contacte? Qui pot ajudar a fer-lo? • Com s'ha de determinar què ha de guanyar l'entitat que us ajuda? • Què haureu d'acordar?		
		6. Plantejar la demanda i arribar un acord	
	Quin servei pot contribuir a pal·liar de veritat una necessitat detectada? • Quines activitats s'hauran de desenvolupar? • És un servei apropiat per a l'edat i possibilitats de l'alumnat? • El servei permetrà aplicar coneixements escolars? • El servei serà una experiència enriquidora per a l'alumnat? • L'alumnat té possibilitats de sortir-se'n amb èxit?	7. Definir els aspectes pedagògics	III. Planificar el projecte
	• Com i quan participaran en la decisió, planificació i organització? • La participació en el projecte es podrà fer en grup? • Es faran reunions entre les parts implicades en el projecte? • Trobareu ajuda en alguna persona dinamitzadora de l'aprenentatge serveien el territori? • Quins mitjans materials i econòmics caldran per completar el projecte? • Quin tipus d'informació rebran les famílies dels alumnes?	8. Definir la gestió i l'organització	
		9. Definir les etapes de treball amb el grup	

ETAPES D'un Projecte (interdisciplinar)			FASES ApS
	• Heu pogut establir les etapes principals i el calendari del projecte?		
		10. Motivar el grup	IV. Preparació amb el grup
A. Detectar temes que interessin al grup	1. Proposar temes d'interès.	11. Diagnosticar el problema i definir el projecte	
	2. Buscar arguments per defensar les propostes.	12. Organitzar el treball que es durà a terme	
	3. Votar un tema	13 Reflexionar sobre els aprenentatges de la preparació	
B. Formular interrogants	4. Elaborar una hipòtesi de treball.	14. Executar el servei	V. Execució amb el grup
	5. Plantejar preguntes i definir àmbits d'estudi		
	6. Formar els grups de treball		
		15 Relacionar-se amb les persones i entitats de l'entorn	
		16. Registrar, comunicar i difondre el projecte	
C. Elaborar informació	7. Organitzar la feina dels grups de treball i distribuir-se responsabilitats.	17. Reflexionar sobre els aprenentatges de l'execució	VI. Cloenda amb el grup
	8. Buscar i seleccionar informació de fonts diverses.	18. Reflexionar i avaluar els resultats del servei realitzat	
	9. Començar a elaborar la informació seleccionada per tal de respondre els interrogants	19. Reflexionar i avaluar els aprenentatges assolits	
D. Sintetitzar la informació	10. Elaborar la síntesi del treball en grup.		
	11. Preparar les exposicions que es faran en l'àmbit de la classe.		
E. Avaluar i comunicar els aprenentatges	12. Comunicar als altres els aprenentatges fets en cada grup.	22. Avaluar el grup i cada noi/ noia	VII. Avaluació multifocal
	13. Discutir les conclusions		
	14. Avaluar els aprenentatges adquirits i les vivències que ha generat el projecte	23. Avaluar el treball en xarxa amb les entitats	

ETAPES D'un Projecte (interdisciplinar)			FASES ApS
	<p>Per què cal reconèixer, agrair i celebrar els resultats dels projectes d'aprenentatge servei</p> <ul style="list-style-type: none"> • Com es preveu reconèixer i agrair el treball que ha fet l'alumnat implicat? • Quines activitats de celebració poden organitzar-se? • Quines activitats de comunicació dels resultats convé dur a terme? • Com unir celebració amb difusió del treball realitzat? • Per què reconèixer l'èxit no està renyit amb detectar i millorar els errors? 	21. Celebrar l'experiència viscuda amb tothom	
	<ul style="list-style-type: none"> • Hi haurà possibilitats de repetir i institucionalitzar l'activitat? • Cal modificar algun dels dinàmiques pedagògics? • Es pot millorar la relació amb les entitats socials que ens han ajudat? • El proper curs, es podrà implicar més professorat? 	20. Projectar perspectives de futur 24. Avaluar l'experiència com a projecte ApS 25. Autoavaluar-se com a educador/a en el procés viscut	

Llegenda:

Activitats, realitzades especialment pels alumnes

Activitats realitzades especialment pel l'equip docent o el mestre

